

Højreradikalismen går igen og igen og igen

Højreradikale i sammenstød med politiet i Charlottesville, Virginia, i 2017. Foto: Evan Nesterak

KRITIK / 06.11.20

Hverken moralisering eller fortielse kan uddrive højreradikalismen. I et hidtil hengemt foredrag analyserer Theodor Adorno dens genopstandelse og kommer med et bud på, hvordan man besejrer den.

Rosa Skytt Burr

Inden han til sidst takker de fremmødte for deres opmærksomhed, tager Adorno sig tid til at imødekomme et sidste, umiddelbart oplagt spørgsmål. Måske, spekulerer han, ønsker publikum at høre hans forudsigelser for højreradikalismens fremtid? Svaret til den opdagede samtalepartner er kort og kontant: »Jeg anser dette spørgsmål for at være forkert.«

Spørgsmålet er forkert, fordi det gør højreradikalismen til et art naturkatastrofe, man udelukkende kan observere, optegne udsigter for og måske højst forsøge at gemme sig fra. En ustoppelig, ydre kraft, en force majeure, der som et meteornedslag buldrer mod os og dermed gør os fri fra enhver forpligtelse.

Spørgsmålet om højreradikalismens fremtid eksternaliserer ansvaret og emmer af resigneret kiggeri—som om tilhørerne altid vil forblive blot et publikum og ikke allerede er politiske subjekter, der er med til at forme fremtiden. »Hvordan disse ting går videre og ansvaret for, hvordan det går videre med dem, det er i sidste instans op til os.«

I et hidtil hengemt foredrag fra april 1967 (lydoptagelserne har ligget i Østrigs mediatek i over et halvt århundrede) for Foreningen for Østrigs socialistiske studerende, udlagde den tyske filosof og sociolog Theodor W. Adorno nogle af sine analyser af de nyere højreradikale og nyfascistiske bevægelser i Tyskland i de ca. 20 år, der var gået efter afslutningen på Anden Verdenskrig.

Foredraget er nu kommet i en dansk oversættelse med tilhørende for- og efterord, og på trods af Adornos gentagne og velargumenterede advarsler mod sådan bare at overføre fortiden til nutiden, så kunne hans analyser af 60'ernes tyske højreradikale bevægelse næsten ikke være mere alarmerende aktuelle.

“ **For Adorno handler det ikke om at prøve at matche fascismens snuhed, men snarere at følge Michelle Obamas mantra »when they go low, we go high«**

Sår og ar

Højreradikalismen er ifølge Adorno først og fremmest ikke et ideologisk eller psykologisk problem. Det er grundlæggende et konkret politisk problem, der består i løgn.

Om det til trods for, at forudsætningerne for dens udbredelse grunder i en angst for reelle samfundsudviklinger (den ulige koncentration af kapital, der også fører til visse gruppers deklassering; den stigende automatisering, hvor alle »allerede er potentielt arbejdsløse«; dybere opdeling mellem land og by; en mildest talt sprængfarlig verdenssituation; osv. osv.)

Adorno minder os dog om, at ifølge meningsmålinger ser tilhængere af nyfascisme ud til at sprede sig ligeligt i hele befolkningen, og at man misser målet, hvis man bare sætter lighedstegn mellem højreradikalismen og konjunkturbevægelserne. Det handler nemlig også om en specifik form for ængstelig undergangsfantasi, nemlig ideen om social katastrofe.

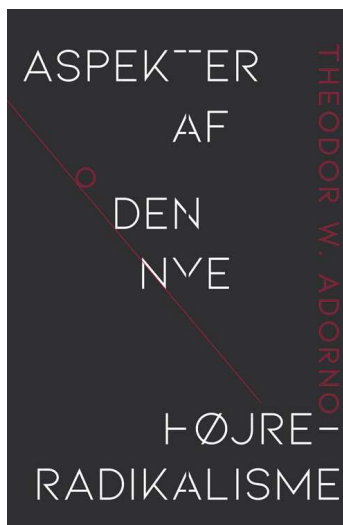
Angsten for de bekymrende samfundsudviklinger—og det efterfølgende raseri—vendes således ikke i den rigtige retning, men omdirigeres mod socialisterne, de venstrellektuelle, kritisk teori, de fremmede, jøderne og de sorte. De højreradikale skyder nemlig »ikke skylden for deres egen potentielle deklassering over på de mekanismer, der bevirker den, men over på dem, der har stået kritisk over for det system, hvor de engang, i hvert fald efter traditionelle forestillinger, havde en status.«

Den, der er så fortvilet og ikke længere kan se nogen fremtid for sig selv og ikke håber på andet end undergangen, han ønsker med afstraffelsesglæde »om muligt det heles undergang.«

FAKTA

Rosa Skytt Burr er phd-studerende i filosofi ved Københavns Universitet.

Theodor W. Adorno, Aspekter af den nye højreradikalisme, Klim

Vi bruger cookies

Vi bruger cookies til at integrere med vores videoudbydere og til at lave anonymiseret statistik over trafikken på vores hjemmeside.

[Læs mere](#)

Statistik

Sociale Medier

Giv samtykke til alle

Mere om vores privatlivspolitik

Adorno peger på, »at overbevisningerne og ideologierne først for alvor viser deres dømoniske, deres virkelig destruktive side, når de på grund af udviklingen i den objektive situation har mistet deres egentlige substantielle grundlag. Hekseprocesserne fandt trods alt ikke sted under thomismens glansperiode, men under modreformationen.«

Men denne forcerede, hvinende nationalisme er netop en konsekvens af præcis det paradoks: »denne famlen, denne ambivalens mellem den skingre nationalisme og tvivlen på den, som så netop er med til at gøre den nødvendig, at overspille den, så man kan overbevise sig selv og andre om den«.

“ Man mister målet, hvis man bare sætter lighedstegn mellem højreradikalismen og konjunkturbevægelserne.

Ambivalensen synes mærkeligt nok både mest velintegreret og samtidig mest hen i vejret i den påstand, at Tyskland er det bedste og stærkeste land, og at »Tyskland må komme ovenpå igen«. En eviggyldig, nærmest guddommelig overlegenhed der styrter mod en spektakulær undergang.

Det »lave åndelige niveau« og den fuldstændige »mangel på teori« må dog ikke skærme for højreradikalismens enorme politiske succespotentialer. På trods af det manglende reelle indhold, og selvom målet er evigt uigennemskueligt og uforståeligt, så er der alligevel en substans. Denne substans består udelukkende af midler, af tricks, af magtteknikker, af en propaganda, Adorno beskriver som en »massepsykologisk effekt«. Propagandaen er perfektioneret—Adorno kalder den endda genial—gennem dens fleksible »konstellation af rationelle midler og irrationelle formål.« der spejler vores samfunds optagethed af midler fremfor formål i det hele taget.

Spøgelsesjagt

Adorno understreger, at de højreradikale ikke må anses som totalt uforbederlige. Det hjælper heller ikke noget at tie højreradikalismen ihjel eller at moralisere. I stedet bør man møde dem indenfor deres *eget* domæne og appellere til deres *egne* interesser og udpensle, hvorledes højreradikalismen lover at underminere og, i sidste ende, destruere dem. »For til syvende og sidst vil ingen være en dumrian«. Adorno omtaler også en mulig »vending indefter«, men synes ikke umiddelbart klar omkring, hvad der kan overtale en højreradikal til at gøre en sådan vending.

For Adorno handler det ikke om at prøve at matche fascismens snuhed, men snarere at følge Michelle Obamas mantra »*when they go low, we go high*« og konfrontere højreradikalismen med »fornuftens gennemtrængende styrke, med den virkelig uideologiske sandhed.«

Aspekter af den nye højreradikalisme føles som en tekst, der indeholder sin egen læseguide. Adorno er nemlig selv på den samme spøgelsesjagt som sine læsere, hvor fortiden åbner for en bedre forståelse af nutiden. For selvfølgelig er Weimarrepublikken en konkret og specifikt *anderledes* tid end den, Adorno lever i, da han holder sit foredrag for en gruppe socialistiske studerende i sluttesserne. Ligeledes er begge perioder selvfølgelig væsentligt forskellige fra dette mærkværdige år 2020. Og faren ved udelukkende at lede efter sammenfald er, at man risikerer at overse alle de forskelle og nuancer, der er absolut nødvendige at have med for at forstå og bekæmpe højreradikalisme såvel som fascisme, samt de forudsætninger, der goder deres fremkomst.

Men man må dog, med Adornos egne ord, virkelig »være grebet af formalismens ånd,« for ikke at genkende det genstridige genfærd, der bekymrede ham i 1967, som ét, der går igen i dag. Og det er op til os ikke bare at se mere eller mindre interesseret til, når Adorno og de andre kloge holder deres foredrag, som om vi selv blot var observerende spøgelse uden interesse i vor fælles fremtid —eller handlekraft.